

49 Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicuntur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior & diuturnior est. Tales uero sunt scientia & uirtutes, scientia enim uidetur esse permanentium, & diuturnorum, si quis uel meliocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non uidentur posse facile moueri neque facile permutari. Dispositiones uero dicuntur, quæ sunt facile mobilia: & citò permutantur, ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcumque alia huiusmodi. Afficitur enim quodammodo secundum eas hominibus cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs: nisi aliqua eandem contingit per temporis longitudinem congenita & immobilis, uel omnino difficile mobilis existens: quam iam quæspiam ut habitum uocet. Manifestum est autem quòd hæc uolunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora & difficilius mobilia. Namque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles habentes non dicuntur habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam, peius melius uel. Quare differt habitus a dispositione, quòd hæc quidem facile mobilis sit; ille uero diuturnior & difficultus mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones: dispositiones uero, & non necesse est habitus esse. Qui enim retinent habitum: & quodammodo, dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

Vna quidem species prima qualitatis habitus ac dispositio fit. Differt uero inquit a dispositione habitus, quia mutatur facile dispositio, habitus non facile: quodq; habitus omnino & dispositio fit, dispositio autem non etiam habitus necessario. Tales porro scientia uirtutesq; sunt. Videtur enim ex iis quoque scientia esse que tenacius adherent nec facile dilabuntur, tametsi meliocriter scientiam acciperis: modo ne magna sit uel a morbo facta uel alio quoque quam eius generis mutatio. Vocat hoc loco scientias non eas quæ certæ & errore carentes sunt, sed artes ab solute omnes singulasq;. Fit igitur hoc significato, ut scientia tum grammatica, tum fabrilis ars, tum mechanicae artes reliquæ sint: stabilis enim sunt quidam habitus singula. Tribus autem modis nominatur scientia. Nam & cuius subiectum errore uacat, atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet, fit dicitur: qua significatio & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientie habebuntur. Medicina, si hoc significatum attendas, non item, cum circa subiectum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quæ ex principis per se fidem facientibus emanat, atque hæc re uera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu græce ἀφωρισμένην nominant: propterea quòd ex communibus animi conceptibus prodeat. Hac porro ratione neque Geometria, neque Astronomiam, neque ullam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex principis per se fidem facientibus oriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriae principia, punctum, linea, superficies, ac similia: definitiq; horum quodlibet Geometria, punctum id esse in quibus cuius nulla pars est: lineam uero, longitudinem latitudinis expertem: ac cætera uti habent. At horum demonstrationem, quam obrem inquam sine partibus punctum fit, uel linea longitudine carens latitudinem, non iam quatenus Geometria est, nouit: sed horum faciendas demonstrationes ad primū philosophum relegat: cui scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstrat. Quæ ergo non ex creditis per se principis proficiuntur, eæ ne scientia quidem proprie fuerint id quod uel Plato affirmat. Cui enim sunt quæ non nouit principia, media autem finisq; ex iis sunt quæ ignorat, quomodo adesse huic potest scientia: Est uero & tertia quadam

A ratione scientia paratrix uia, (græci δὲ ἰσομετρικὴν uocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. In quo significato scientia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnibus: qua sanè significatio scientiæ & hoc loco usus est Philosophus. Virtutes autem hic dicit perfectas, eas nimirum quæ & quòd fit sciunt, & quam obrem fit. Sunt enim uirtutes alie naturales, nam sunt qui naturalem temperantiam obtinent quadam, aut mites natura sunt: qua uirtute bruta quoque prædita feruntur nonnulla, ut turtur & cornix castitate, ciconia iustitia. Alie morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem norunt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt: sed hoc, qui præditi iis sunt ex partibus aut præceptoribus recta opinione instructi, intelligunt. Alie ciuiles, quæ simul & quòd fit, & quam obrem fit, cognoscunt: quædam autem purificæ. Porro à ciuilibus differunt purificæ eo, quòd circa inferiora ciuiles uertentur, honestioresq; arripit uoluptates, ac tempus & locum & quantitate obseruent: qui autem præterit, haudquaquam curent deteriora, uoluptatesq; semel continent. Sunt uero & contemplatiuæ quædam uirtutes. Itaque uirtutes hic, ut commonimus, perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas & contemplatiuas. Modo ne magna sit uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio. Consentaneum enim est ut diuturno alio quo uexatus morbo aut aliquo negotij impeditus obpositi habitum meditationem scientiam amiserit. Dicuntur uero dispositiones eæ quæ sunt permobiles ac cito mutantur, ut caliditas, & frigiditas, & morbus, & sanitas, atque id genus reliqua. Dispositus quidem homo quodam pacto iis dicitur, non habitum tamen obtinere. Nisi harum quoque aliqua ipsarum temporis diuturnitate iam in naturam abierit, itaq; insanabilis aut uix admodum dimouetur, quam quis habitum forsitan appellauerit. Talis enim non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atq; ob consuetudinem multi temporis ipsa natura euaserit. Qui uero in particeps nõ admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicit. Nam qui in grammatica uel rhetorica, uel de quibuscuq; re torquet rhetorice uel grammaticæ sepe culaminibus, ad respondendum est promptus, rationemq; de iis reddit, atq; obortientes difficultates impigre soluit, hunc rhetorice habere aut grammaticæ habitū affirmat: sint est alter qualitate earum quodam pacto seu modicè perfusus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed iis quodam modo dispositus. Nã qui sunt habitus, si dispositiones quoque. At quæ dispositiones, eæ non habitus ex necessitate sunt. Sicut enim de nomine & uerbo prædicatur nomen, estq; nomen tum genus nominis & uerbi, tum quòd a uerbo è regione distinguitur, ita dispositio quoque altera ut genus de habitu ac dispositione dicitur, altera ut species ab habitu in aduerbum semouetur. Quo fit ut qui habitus est, is & dispositio sit proflus, quoniam genus est eius dispositio: atque dispositio, non proflus & habitus: nam per contrariam ab ea distinctione dicitur habitus.

D Aliud uero genus qualitatis est, secundum quod pugilatores uel cursores uel salubres uel insalubres dicimus, & simplici: & quæcumque secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicitur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, uinum quoque huiusmodi dicitur: sed quòd habent naturalem potentiam uel impotentiam, facile aliquid facere, uel nihil pati: uel pugilatores uel cursores dicitur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem aliquid facile facientis. Salubres uero dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil à quibuslibet accidentibus facile patiatur: insalubres uero quòd impotentiam habeant naturalem nihil facile accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent. Durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facile scari: molle uero quòd eiusdem ipsius habeat impotentiam.